

СОЦІАЛЬНА І ГУМАНІТАРНА ПОЛІТИКА

УДК 351.86:304:061.1ЄС

МЕХАНІЗМ ПОЛІТИКИ ЄС У СФЕРІ СОЦІОГУМАНІТАРНОЇ БЕЗПЕКИ: ІНСТИТУЦІЙНИЙ ВИМІР

С. Є. Горбатюк,

*кандидат наук з державного управління, докторант кафедри соціальної і гуманітарної політики,
Національна академія державного управління при Президентові України*

У статті розкрито механізм політики Європейського Союзу у сфері соціогуманітарної безпеки в системі координат забезпечення прав людини як вищої цінності ЄС.

На підставі аналізу компетенцій ЄС із позиції забезпечення соціогуманітарної безпеки обґрунтовано основні аспекти його діяльності в соціальній і гуманітарній сфері.

Виявлено особливості розвитку інституту права ЄС та його вплив на динаміку розбудови єдиного європейського соціогуманітарного простору. Проаналізовано основоположні документи, що утворили правову базу реалізації соціальної політики, після прийняття яких соціальна політика була визнана одним із ключових елементів інтеграції.

Розкрито функції інститутів і установ ЄС як суб'єкта забезпечення соціогуманітарної безпеки.

Акцентовано на інституті Європейського омбудсмена в забезпеченні прав людини як головного елементу системи соціогуманітарної безпеки, розкрито його роль і місце в практиці забезпечення прав громадян країн-членів ЄС.

Ключові слова: соціогуманітарна безпека, ЄС, публічне адміністрування, політика.

S. Ye. Horbatiuk,

*Ph.D in Public Administration, Doctoral Student of the Social and Humanitarian Policy Chair,
National Academy for Public Administration under the President of Ukraine*

MECHANISM OF THE EUROPEAN UNION POLICY IN THE SPHERE OF SOCIO-HUMANITARIAN SAFETY: INSTITUTIONAL MEASUREMENT

The article reveals the mechanism of the European Union's policy in the sphere of social and human security in the system of coordinates of ensuring human rights as the highest value of the EU.

Based on the analysis of EU competences from the perspective of ensuring social and humanitarian security, the main aspects of its activities in social and humanitarian spheres are substantiated.

The peculiarities of the development of the EU law and its influence on the dynamics of the creation of a single European social and humanitarian space are revealed.

Fundamental documents that created the legal framework for the implementation of social policy are analyzed, after which social policy was recognized as one of the key elements of integration.

The functions of the institutions of the EU as a subject of ensuring social and humanitarian security are disclosed.

Attention is focused on the institution of the European Ombudsman in ensuring human rights as the main element of the system of social and humanitarian security. The role and place of this institution in the practice of ensuring the rights of citizens of EU member states are disclosed.

Key words: socio-humanitarian safety, EU, public administration, policy.

С. Е. Горбатюк,

*кандидат наук государственного управления, докторант кафедры социальной и гуманитарной политики,
Национальная академия государственного управления при Президенте Украины*

МЕХАНІЗМ ПОЛІТИКИ ЕС В СФЕРЕ СОЦІОГУМАНІТАРНОЇ БЕЗОПАСНОСТІ: ІНСТИТУЦІОНАЛЬНЕ ИЗМЕРЕНИЕ

В статье раскрыт механизм политики Европейского Союза в сфере социогуманитарной безопасности в системе координат обеспечения прав человека как высшей ценности ЕС.

На основе анализа компетенций ЕС с позиции обеспечения социогуманитарной безопасности обоснованы основные аспекты его деятельности в социальной и гуманитарной сфере.

Выявлены особенности развития института права ЕС и его влияние на динамику развития единого европейского социогуманитарного пространства. Проанализированы основоположные документы, создавшие правовую базу ре-

© Горбатюк С. Е., 2018

ализации социальной политики, после принятия которых социальная политика была признана одним из ключевых элементов интеграции.

Раскрыты функции институтов и учреждений ЕС как субъекта обеспечения социогуманитарной безопасности.

Акцентировано внимание на институте Европейского омбудсмана в обеспечении прав человека как главного элемента системы социогуманитарной безопасности, раскрыты его роль и место в практике обеспечения прав граждан стран-членов ЕС.

Ключевые слова: социогуманитарная безопасность, ЕС, публичное администрирование, политика.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Угода про асоціацію між Україною і ЄС, яка була ратифікована Законом України у 2014 р. і вступила в силу у повному обсязі 1 вересня 2017 р., серед цілей асоціації визначила поступове зближення Сторін, засноване на спільних цінностях, посилення політичного діалогу у сферах взаємного інтересу і співробітництва для забезпечення верховенства права та поваги до прав людини і основоположних свобод. Оскільки впровадження європейських стандартів у соціогуманитарну сферу є одним із пріоритетів політики України з огляду на міжнародні зобов'язання держави в контексті європейської інтеграції та потребує забезпечення соціогуманитарної безпеки в країні, актуалізується проблема глибокого й системного дослідження соціогуманитарних аспектів європейської інтеграції у вимірі забезпечення безпеки.

Політика ЄС у сфері соціогуманитарної безпеки ґрунтується на застосуванні механізму, інституційна складова якого об'єднує вищі органи та основні установи Євросоюзу, що наділені повноваженнями із прийняття рішень та реалізації основних завдань, а також інститут права як складну систему міжнародних договорів і норм, закріплених в актах органів ЄС. Їх вивчення є важливим завданням теорії і практики вітчизняного державного управління в контексті реалізації Угоди про асоціацію, зокрема в частині налагодження ефективної співпраці з інститутами ЄС, запровадження європейських стандартів у сферу управління соціогуманитарною безпекою, гармонізації національного законодавства із правом ЄС, а також з огляду на перспективу переходу до наступних етапів європейської інтеграції і набуття членства України в Європейському Союзі.

Аналіз останніх публікацій за проблематикою та виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Процеси європейської інтеграції завжди перебували в полі зору наукової спільноти. Зважаючи на вплив європейського досвіду на розвиток адміністративного простору, в НАДУ при Президентів України було виконано низку докторських дисертацій (І.Грицяк,

В.Баштанник, О.Оржель, В.Стрельцов та ін.), в яких авторами обґрунтовується сутність процесів європейської інтеграції крізь призму вдосконалення вітчизняної управлінської практики.

Окремим предметом наукових пошуків стала тематика підписання Договорів ЄС (В.Крушинський [10], М.Небеська [2], Є.Гороховська), Угоди про асоціацію України і ЄС (І.Бураковський, Л.Віткін, П.Гайдуцький, Г.Зикін, О.Пижик та ін.). Комплекс робіт присвячений дослідженню спільних політик ЄС, зокрема соціальної (Е.Лібанова, А.Попок, К.Слюсаренко [16], В.Трошинський, Терзієв [4] та ін.). Потужною джерельною базою дослідження Євросоюзу слугують ухвалені в рамках інституцій ЄС документи.

Водночас, незважаючи на численні наукові праці, роботи експертів та аналітиків, доводиться констатувати відсутність комплексного дослідження політики ЄС у сфері забезпечення соціогуманитарної безпеки та її впливу на процеси соціального й гуманітарного розвитку в глобальному, регіональному, національному параметрах. У наукових працях проблематика інституційної складової механізму політики ЄС у зазначеній сфері, зокрема в частині діяльності основних органів, установ і розвитку правового регулювання відносин у сфері соціогуманитарної безпеки, залишається висвітленою не повною мірою, що зумовлює актуальність цієї публікації.

Метою статті є розкриття інституційної складової механізму політики ЄС у сфері забезпечення соціогуманитарної безпеки.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Оскільки розвиток соціогуманитарного простору є однією з головних умов досягнення цілей і безпеки ЄС, повноваження в цій сфері реалізуються як на наднаціональному, так і на національних рівнях. Визначення сфери компетенції Союзу стало основоположним елементом його міжнародно-правового статусу і знайшло закріплення в першому розділі Договору про функціонування Європейського Союзу [1]. Згідно зі ст. 2–6 Договору ЄС наділений виключною, спільною і допоміжною компетенціями, які охоплюють широкий спектр соціогуманитарних питань. Так, тільки ЄС може виконувати законодав-

чу роль і ухвалювати юридично обов'язкові акти, коли Договори надають йому виключну компетенцію у визначеній сфері (ст. 2).

Спільна компетенція Союзу і держав-членів (ст. 4) поширюється на основні сфери, серед яких соціальна політика; економічне, соціальне і територіальне згуртування; простір свободи, безпеки і правосуддя; спільні проблеми безпеки у сфері охорони здоров'я та ін. Союз має повноваження здійснювати заходи у сферах наукових досліджень, технологічного розвитку і космосу, у тому числі з розробки й реалізації програм. Союз також вживає заходів і визначає головні орієнтири економічної політики; забезпечує координацію і розробляє орієнтири політики зайнятості держав-членів; забезпечує координацію їх соціальної політики (ст. 5 Договору).

Допоміжна компетенція (ст. 6 Договору) полягає у веденні діяльності з підтримки, координації або доповнення дій держав-членів у таких сферах їх спрямованості, як охорона і поліпшення здоров'я людей; культура; туризм; освіта, професійне навчання, молодь і спорт; адміністративне співробітництво.

Оцінюючи ефективність розподілу компетенцій ЄС і держав-членів, дослідники відзначають, що в цілому він дає змогу досягати визначених Євросоюзом цілей. М.Небеська з цього приводу акцентує: “Нааявний розподіл компетенції свідчить про те, що на сучасному етапі розвитку національні уряди європейських країн у рамках класичного уявлення про державний суверенітет забезпечують інтереси суспільства й успішно конкурують в економічній, політичній і соціальній сферах із США, Японією та Китаєм” [2, с. 77].

Аналіз компетенцій ЄС з позиції забезпечення соціогуманітарної безпеки дає змогу виокремити умовні напрями діяльності Євросоюзу в соціальній і гуманітарній сферах, що включають спільну соціальну політику, розвиток культурного простору, підтримку науки й освіти, молоді, охорону здоров'я та ін., які на сьогодні є достатньо взаємопов'язаними і взаємодоповнюючими. На взаємовпливі соціальних і гуманітарних чинників розвитку наголошується і в Глобальній стратегії ЄС із зовнішньої політики і політики безпеки “Спільне бачення, єдиний підхід: Сильна Європа”, де зазначається, що за рахунок більшої мобільності громадян, культурних і освітніх обмінів, наукової співпраці, платформ громадянського суспільства посилюються соціальні зв'язки [3, с. 25].

Водночас потрібно відзначити різний ступінь залучення ЄС у формування та реалізацію “по-

літик”, надаючи можливість державам-членам вибудовувати власні пріоритети. У зв'язку з цим поряд із найбільш інтегрованими політиками і розвитком нових сфер співпраці залишаються менш інтегровані, а також галузі політики, в яких роль ЄС мінімальна. Неможливо заперечити й той факт, що об'єктивні умови соціогуманітарного розвитку глобалізованого суспільства призвели до розмивання кордонів між внутрішньою і зовнішньою політиками, як і контурів між політиками ЄС. Соціальна злагода і якість життя людини стали найважливішим параметром соціогуманітарної безпеки, досягти якої можливо за умови конструктивного діалогу всіх суб'єктів суспільного розвитку і взаємодії для залучення потенціалу політики в її всеосяжному вимірі в системі координат людиноцентризму і прав людини як вищої цінності ЄС.

Саме тому в сучасних суспільствах орієнтація держав у сфері соціогуманітарного розвитку визначається соціальною політикою. З цього приводу В.Терзієв і П.Дімітрова наголошують, що соціальна політика лежить в основі розвитку й управління кожною країною [4]. Цілком логічно, зважаючи на соціальну, гуманітарну, економічну, суспільно-політичну та інші функції соціальної політики, на наднаціональному рівні ЄС сформувався механізм, покликаний забезпечити уніфікацію якості життя населення.

Так, правові основи соціальної політики були закладені в засновницьких документах ЄС, а основним її напрямом визначено забезпечення соціального розвитку держав-членів і пом'якшення соціальних наслідків інтеграції. Як консультативний орган, покликаний представляти інтереси різних соціальних груп, Договором про створення Європейського економічного співтовариства у 1957 р. був заснований Європейський економічний і соціальний комітет (ст. 193–198), уперше закріплено обов'язок Комісії щодо щорічного звітування про соціальний розвиток (ст. 122), утворено дієвий фінансовий інструмент соціальної політики – Європейський соціальний фонд (ст. 123).

Сьогодні можна вважати, що правову базу реалізації соціальної політики утворили основоположні документи, після прийняття яких соціальна політика була визнана “одним з ключових елементів інтеграції” [5, с. 11]: Єдиний європейський акт (1986 р.) [6], серед завдань якого було зафіксовано формування єдиного соціального простору в рамках співтовариства, і Хартія Співтовариства про основні соціальні права працівників (1989 р.) [7] як акт підтвердження важли-

вості “соціального виміру” інтеграції. Документи закріпили гарантії права на вільне пересування і свободу вибору занять, працю та справедливу винагороду, поліпшення умов праці, соціальний захист і професійну підготовку, гендерну рівність, охорону здоров’я, захист прав дітей, підлітків, осіб похилого віку і осіб з інвалідністю. Однак суттєвим недоліком Хартії виявилось те, що, зафіксувавши 12 основних соціальних прав, її дія не поширювалася на всіх громадян, обмежившись виключно правами працівників.

Зафіксовані в Хартії принципи соціальної політики були закріплені в Угоді про соціальну політику, доданий до Маастрихтського договору (1992 р.) [8], у якому соціальна політика набула статусу одного з пріоритетних напрямів діяльності ЄС. У Договорі з’являються окремі розділи “Соціальна політика, освіта, професійне навчання і молодь”, а також “Економічна і соціальна згуртованість”. Визначаючи метою ЄС розбудову висококонкурентоспроможної соціальної ринкової економіки, що прагне до повної зайнятості і соціального прогресу, документ зафіксував серед напрямів діяльності ЄС боротьбу із соціальною маргіналізацією, сприяння соціальній справедливості і соціальному захисту, гендерній рівності, охорону прав дитини, збереження й розвиток європейської культурної спадщини та ін.

У ст. 167 Маастрихтського договору культура вперше була визначена як спільна політика Союзу, який зобов’язався сприяти розвитку культур держав-членів, поважаючи їхнє національне і релігійне різноманіття, водночас формуючи спільну культурну спадщину. Сьогодні дії ЄС спрямовуються на заохочення співпраці між державами-членами в напрямі вдосконалення і поширення знань про культуру й історію європейських народів, збереження і охорону культурної спадщини європейського значення, культурні обміни, а також співробітництво з третіми країнами і міжнародними організаціями у сфері культури.

І якщо підходи до реалізації політики у сфері культури не передбачали створення уніфікованої політики, то проблема наднаціонального регулювання соціальної політики залишалась на часі і була порушена в Білій книзі “Європейська соціальна політика: шлях для Союзу” [9], хоч розглядалась вона не під кутом гармонізації національних систем соціального захисту, а політики їх ефективної координації в рамках Союзу. Саме в цьому документі поняття “Європейська соціальна модель” було розкрито через ціннісні виміри ЄС.

Значно посилив захист прав і свобод людини підписаний у 1997 р. Амстердамський договір,

додавши новий параграф у відповідну статтю Маастрихтського договору. З цього часу з проханням про прийняття до ЄС може звернутися держава, яка поважає права людини [10, с. 88].

Зростання ролі соціальної політики в забезпеченні розвитку і безпеки також знайшло підтвердження в Амстердамському договорі [11], до якого увійшли розділи стосовно соціальної політики, освіти, професійного навчання, молоді, зайнятості, вільного руху осіб, послуг і капіталу, охорони громадського здоров’я, економічної і соціальної згуртованості. Європейська стратегія зайнятості, передбачена у розділі “Зайнятість”, стала головним інструментом визначення пріоритетів ЄС та координації політики держав-членів у цій царині.

Саме в рамках Амстердамського договору Велика Британія переглянула своє ставлення до цієї частини прав ЄС і приєдналася до спільної соціальної політики, головною метою якої було проголошено соціальну безпеку і соціальний захист, захист працівника у разі скасування трудової угоди, колективне представництво інтересів працівників, поліпшення умов праці громадян третіх держав та ін. [10, с. 86, 88].

Коло питань, що належать до компетенції ЄС у сфері соціальної політики, було розширено ухваленим у 2001 р. Ніццьким договором. Документ посилив завдання ЄС щодо модернізації систем соціального захисту, боротьби з бідністю та ін. У контексті інституційного розвитку ст. 144 передбачалося створення органу ЄС із дорадчим статусом – Комітету соціального захисту, який мав здійснювати спостереження за соціальною ситуацією та реалізацією політики соціального захисту в державах-членах та Співтоваристві, конкретизовано принципи призначення членів Економічного і соціального комітету, зокрема ст. 257 включено норму, за якою до його складу “входять представники різних економічних та соціальних складових організованого громадянського суспільства...”.

Однак складність завдань соціальної політики призвела до того, що під час Ніццького саміту знов питання соціального забезпечення стали предметом гострих дискусій. Низка держав, у тому числі Велика Британія, наполягли на збереженні права вето під час голосування питань у податковій сфері і сфері соціального забезпечення. Таким чином питання інтеграції в цих напрямках значно ускладнювалося, зважаючи на різний рівень соціально-економічного розвитку держав-претендентів на членство в ЄС.

Забезпечення високих стандартів життя громадян ЄС знов залишалось одним із пріоритетів

політики соціогуманітарної безпеки. Тому модернізація європейської соціальної моделі була заявлена однією з головних цілей на Лісабонському саміті (2000 р.). Ідея “активної держави добробуту” об’єднала чотири головних погляди: соціальна політика не може бути зведена виключно до питань зайнятості; пасивна політика на ринку праці має бути замінена активною, що має на меті баланс можливостей, зобов’язань та стимулів для людей і спрямована на задоволення потреб кожної окремої людини; поряд із традиційними соціальними ризиками (безробіття, втрата працездатності та ін.) соціальна політика має поширити зону впливу на подолання нових (неповна сім’я, недостатні професійні компетентності тощо); застосування превентивних заходів в управлінні подоланням соціальних ризиків [12]. З ухваленням Лісабонського договору принципи захисту прав громадян у всьому світі, економічна, соціальна і територіальна єдність, культурне різноманіття поряд із соціальними цілями набувають значення основоположних завдань політики ЄС [13, с. 178].

Досягненням Лісабонського договору стало значне розширення предметної діяльності ЄС у сфері молодіжної політики, зокрема через включення до спільної компетенції ЄС і держав-членів підтримки, координації і взаємодоповнюючих дій у сфері молодіжної політики, заохочення участі молоді в демократичному житті, а також надання юридичної сили положенням Хартії основних прав Європейського Союзу стосовно прав дитини.

Нового змісту набула і політика у сфері освіти. Якщо перші засновницькі договори питанням освіти приділяли увагу в контексті забезпечення функціонування спільного ринку, то з 1970-х рр. почала розвиватися політика, спрямована на інтеграцію у сфері освіти. Новий етап освітньої політики ЄС пов’язаний із “Лісабонською стратегією”, спрямованою на розвиток економіки знань. Важливим механізмом регулювання вищої освіти в Європі став Болонський процес, завданням якого було створення єдиного європейського освітнього простору. Сьогодні ЄС спрямовує свою діяльність у сфері освіти на розвиток європейського виміру в освіті, зокрема через викладання і поширення мов держав-членів, заохочення академічної мобільності викладачів і студентів, підтримку співпраці навчальних закладів, заохочення розвитку обміну молоддю та фахівцями зі соціоосвітніх питань, розвиток дистанційного навчання, європейського виміру у спорті тощо [14].

Дієвими інструментами європейської політики є стратегічні документи, спрямовані на досягнен-

ня сучасних цілей соціогуманітарного розвитку і безпеки. Насамперед стратегія соціально-економічного розвитку “Європа 2020”, Стратегія “Освіта і навчання в Європі 2020” (Education and Training in Europe 2020), Програми “Горизонт 2020”, “Erasmus +”, “Креативна Європа” та ін.

Для консолідації зусиль щодо забезпечення сталого розвитку нова європейська стратегія “Європа 2020”, ґрунтуючись на ключових сферах, таких як знання та інновації, стала економіка, зайнятість населення і соціальне залучення, визначила сім пріоритетних напрямів діяльності ЄС: “Інноваційний союз”, “Молодь у русі”, “Програма у сфері цифрових технологій для Європи”, “Європа з ефективним використанням ресурсів”, “Промислова політика в епоху глобалізації”, “Програма для нових умінь і робочих місць”, “Європейська платформа проти бідності”. Документом зафіксовано чіткі показники, що мають стати індикаторами досягнення взаємозалежних цілей соціально-економічного розвитку. Так, у період до 2020 р. 75% населення віком від 20 до 64 років має бути працевлаштованим; 3% ВВП – інвестованими в дослідження та розробки; суттєво знижено забруднення довкілля; частка учнів, які покинули школи, не повинна перевищувати 10%, не менш як 40% людей віком від 30 до 34 років мають здобути вищу освіту; на 20 млн осіб має скоротитися кількість людей, які можуть опинитися під загрозою бідності або соціального відчуження [15]. Для створення надійного інструментарію досягнення спільних цілей Європейська комісія рекомендувала державам-членам ухвалити національні стратегії соціально-економічного розвитку відповідно до Стратегії “Європа 2020”.

Потрібно погодитись із висновком К.Слюсаренко, що, незважаючи на відмінності національних моделей соціальної політики, сьогодні держави-члени ЄС спрямовують розвиток економіки на забезпечення високих стандартів життя, соціального захисту, освіти, охорони здоров’я, подолання бідності і нерівності тощо [16, с. 88]. І хоч виклики соціогуманітарному розвитку вимагають постійної уваги до соціальних аспектів інтеграції, такі напрями політики, як забезпечення якості життя громадян і соціальної рівності залишаються пріоритетами і на національних рівнях.

Говорячи про механізм політики ЄС у сфері соціогуманітарної безпеки, необхідно відзначити організаційно-інституційну структуру Євросоюзу, що включає головні інституції ЄС і безліч допоміжних та дорадчих органів, які сприяють формуванню й реалізації політики Союзу. Уперше

їх повноваження було визначено в Договорі про заснування ЄЕС у розділі “Соціальна політика”. Відповідно до ст. 18 Договору Комісія була наділена повноваженнями щодо сприяння співробітництву держав-членів у питаннях зайнятості, трудового законодавства, професійної підготовки тощо. Повноваження інститутів ЄС у соціальній сфері було розширено в Єдиному європейському акті. Маастрихтський договір визначив право Ради ЄС ухвалювати мінімальні стандарти і технічні норми праці, директиви про взаємне визнання дипломів та інших свідоцтв про професійну придатність, а також рішення щодо Європейського соціального фонду.

Комісія виконує координаційну, виконавчу й управлінську функції щодо впровадження документів, спрямованих на забезпечення соціо-гуманітарного розвитку; здійснює управління бюджетом, управляє структурними фондами і забезпечує реалізацію принципів соціального партнерства й діалогу. Цілеспрямовано питаннями соціогуманітарного розвитку опікуються Генеральні директорати Європейської комісії, які відповідають за різні напрями політики, зокрема: Генеральний директорат з питань зайнятості, соціальних питань та інтеграції (EMPL), Виконавче агентство з освіти, аудіовізуальної діяльності і культури (EACEA), Генеральний директорат з питань освіти та культури (DG EAC), Генеральний директорат з питань досліджень та інновацій (RTD), Виконавча агенція з питань споживачів, охорони здоров'я, сільського господарства та продовольства (SMAFEA) та ін.

Говорячи про питання соціогуманітарної безпеки, потрібно назвати Економічний і соціальний комітет, який, здійснюючи консультативні функції, сприяє діяльності Європейського Парламенту, Ради і Комісії.

У реалізації політики ЄС у сфері соціогуманітарної безпеки вагому роль відіграють структурні фонди. ЄС запровадив низку загальних правил, які регулюватимуть діяльність європейських структурних та інвестиційних фондів упродовж 2014–2020 рр. Регламентом (ЄС) № 1303/2013 визначено загальні принципи, правила та стандарти для впровадження п'яти європейських структурних та інвестиційних фондів, зокрема Європейського фонду регіонального розвитку (ERDF), Європейського соціального фонду (ESF), Фонду гуртування (the Cohesion Fund) [17]. Деталізацію положень щодо діяльності кожного з фондів урегульовано окремими документами ЄС.

Відповідно до Регламенту № 1304/2013 від 17 грудня 2013 р. [18], яким визначено місію

і сферу застосування ESF, завданнями Фонду, включаючи ініціативу працевлаштування молоді (Youth Employment Initiative (YEI)), є покращення можливостей щодо працевлаштування, посилення соціальної інтеграції, боротьба з бідністю, сприяння освіти, навичкам та навчанню впродовж життя, розробка активних, всеохопних і сталих політик включення згідно із завданнями, визначеними для ESF у ст. 162 Договору про функціонування ЄС. Тим самим ESF забезпечує сприяння економічному, соціальному і територіальному згуртуванню (ст. 174 Договору). ESF робить вагомий внесок і в реалізацію Стратегії “Європа 2020”, спрямовуючи програми на посилення соціальної інтеграції і забезпечення сталого соціально-економічного розвитку. У період 2014–2020 рр. інвестиції в людський капітал у рамках Фонду становлять понад 80 млрд євро і охоплюють усі регіони ЄС.

Сповідуючи філософію людиноцентризму, принцип визнання і поваги прав людини є однією з цінностей ЄС. Тому в забезпеченні здійснення заявлених прав людини як головного елементу системи соціогуманітарної безпеки потрібно акцентувати на інституті Європейського омбудсмена, запровадженому Маастрихтським договором у 1993 р. Положення та загальні умови, що регулюють діяльність Європейського уповноваженого з прав людини, було схвалено Рішенням Європейського Парламенту від 9 березня 1994 р. [19]. Документ отримав назву “Статут Омбудсмена”. З метою гарантування невторчання Європейського омбудсмена у сфері предметної компетенції уповноважених з прав людини в державах-членах ЄС і навпаки закріплено принцип розподілу повноважень між ними. Європейський омбудсман є посадовою особою, уповноваженою приймати та розглядати скарги громадян і резидентів ЄС на адміністративні порушення в інституціях і установах Євросоюзу.

У своїй роботі Європейський уповноважений з прав людини керується й іншими документами, зокрема Європейським кодексом незалежної управлінської поведінки (ECGAB), застосування якого наближає громадян до адміністрації [20, с. 2]. Кодекс упроваджує високі стандарти управління і взаємодії державних службовців із громадянами, допомагає громадянам реалізувати їх права і сприяє громадському інтересу до відкритої, ефективної, незалежної європейської адміністрації [21]. У Стратегії Європейського омбудсмена “До 2019 року” [22] визначено стратегічні цілі, що полягають у прагненні досягти значної актуальності в рамках ЄС та інших зацікавлених

сторін, забезпечити високе висвітлення діяльності Омбудсмана в підтримці місії цього інституту, справити реальний та позитивний вплив на адміністрацію ЄС.

Про роль і місце інституту Європейського омбудсмана в практиці забезпечення прав громадян ЄС говорить кількість звернень, спрямованих не лише на вирішення конкретних випадків порушення правових норм, а й удосконалення діяльності інституту в цілому. У 2016 р. до Європейського уповноваженого з прав людини надійшло 15 797 порад, скарг і запитів, до речі, 12 646 із них кваліфіковані як допомога громадян Омбудсману, 1271 – скарги. Із загального числа запитів, які були закриті Європейським омбудсманом у 2016 р., 29,6% стосувались проблематики забезпечення прозорості (зокрема доступу до інформації та документів), 25,1 – культури служби (чуйність до громадян, мова, своєчасність), 14,5% – фінансового управління, 4,8% – поваги до процесуальних прав (зокрема права бути почутим), 4,5% – поваги до основних прав [23]. Забезпечуючи дотримання прав людини, Європейський омбудсман вживає заходів щодо усунення недоліків у діяльності інститутів і органів ЄС, таким чином посідаючи провідне місце в механізмі забезпечення соціогуманітарної безпеки.

Висновки. Наукове осмислення інституційної складової механізму забезпечення соціогуманітарної безпеки ЄС показує, що, побудований за принципами розподілу повноважень між ЄС і державами-членами, субсидіарності і пропорційності, він охоплює наднаціональний і національні рівні управління та включає інститут права ЄС, інститути, уповноважені на виконання функцій ЄС, та установи ЄС, відповідні інститути та установи держав-членів, інститути громадянського суспільства.

Динаміка розвитку європейського простору соціогуманітарної безпеки довела прагнення ЄС

розбудувати єдиний простір захисту соціальних і гуманітарних прав громадян. З прийняттям Лісабонського договору, який став юридичною основою для приєднання ЄС до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та надав юридично обов'язковий статус Хартії основних прав Європейського Союзу, значно посилюються соціальний і гуманітарний аспекти європейської інтеграції і забезпечення безпеки. У сучасних умовах процеси європейської інтеграції можливі виключно за умови дотримання прав і свобод людини, урахування потреби й інтереси суспільства в соціогуманітарній безпеці.

Пройшовши кілька етапів розвитку соціального виміру політики інтеграції, побудова нової соціогуманітарної моделі в сучасному ЄС супроводжується посиленням взаємозв'язку і взаємопроникнення політик у соціальній і гуманітарній сфері, за активної взаємодії інститутів ЄС, держав-членів, соціальних інститутів як головної передумови досягнення високих стандартів життя людей і соціальної злагоди в усіх державах-членах ЄС.

Провідна позиція інституційної складової в механізмі політики забезпечення соціогуманітарної безпеки ЄС визначається її головною роллю у визначенні пріоритетних напрямів, завдань у цій сфері, встановленні правил взаємодії суб'єктів формування та реалізації політики, соціальних інститутів, зміцненні соціальних зв'язків і вдосконаленні схем соціального партнерства, забезпеченні контролю за виконанням політичних рішень і правових норм, а також загальній координації політики у сфері соціогуманітарної безпеки всіх держав-членів Євросоюзу.

Перспективи подальших досліджень. З огляду на роль ЄС у розвитку відносин із сусідніми країнами у перспективі наукові розвідки доцільно спрямувати на соціогуманітарні аспекти європейської політики сусідства.

Список використаних джерел

1. Договор о функционировании Европейского Союза [Электронный ресурс] // Право Европейского Союза. – Режим доступа : <http://eulaw.ru/treaties/tfeu>
2. Небеська М. С. Особливості компетенції Європейського Союзу. Розмежування компетенції між Європейським Союзом і державами-членами / М. С. Небеська // Альманах міжнародного права. – Одеса, 2017. – Вип. 16. – С. 70–78.
3. Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe : A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy, 2016 // http://europa.eu/globalstrategy/sites/globalstrategy/files/pages/files/eugs_review_web_13.pdf

References

1. "Treaty on the functioning of the European Union", available at: <http://eulaw.ru/treaties/tfeu> (Accessed 02 October 2017).
2. Nebes'ka, M.S. (2017), "Features of the competence of the European Union. The division of competences between the European Union and the Member States", *Al'manah mezhdunarodnogo prava*, vol. 16, pp. 70–78.
3. (2016), "Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe: A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy", available at: <http://europa.eu/globalstrategy/sites/globalstrategy/files/>

4. Терзиев В. Социальная политика как инструмент общественного развития [Электронный ресурс] / В. Терзиев, П. Димитрова // *Universum: Экономика и юриспруденция* : электрон. науч. журн. – 2017. – № 2 (35). – Режим доступа : <http://7universum.com/ru/economy/archive/item/4244>
5. Окладна М. Г. Соціальна політика Європейського Союзу: становлення і розвиток / М. Г. Окладна, І. В. Яковюк. – Харків : ТОВ "Оберіг", 2016. – 40 с. – (Серія "Наукові доповіді", Вип. 19).
6. Single European Act, 1986 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/SingleEuropeanAct_Crest.pdf
7. Community Charter of the Fundamental Social Rights of Workers, 1989 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eesc.europa.eu/resources/docs/community-charter--en.pdf>
8. Treaty of Maastricht on European Union, 1992 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3Axy0026>
9. Opinion of the Economic and Social Committee on the White Paper on European Social Policy – A Way Forward for the Union // *Official Journal*. – С 397, 31/12/1994 P. 0033.
10. Крушинський В. Ю. Амстердамський договір, що змінює договір про Європейський Союз, і Велика Британія [Електронний ресурс] / В. Ю. Крушинський. – Режим доступу : Nvdau_2003_9_11.pdf
11. Treaty of Amsterdam Amending the Treaty on European Union, the Treaties Establishing the European Communities and Certain Related Acts, 1997 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.europarl.europa.eu/topics/treaty/pdf/amst-en.pdf>
12. Vandembroucke F. Sustainable social justice and "Open Co-Ordination" in Europe. – 28 January 2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.researchgate.net/publication/301823597>
13. Гороховская Е. В. Лиссабонский договор государств-членов Европейского Союза в свете реформирования системы управления ЕС: общая характеристика / Е. В. Гороховская // *Альманах международного права*. – Одесса : Феникс, 2010. – Вып. 2. – С. 176–183.
14. Консолідовані версії договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу (2010/С 83/01) // 30.3.2010 УА Офіц. вісн. Європ. Союзу С 83/1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/file/text/40/f450346n12.pdf>
15. Europe 2020 strategy [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro-0/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-economic-governance-monitoring-prevention-correction/european-semester/framework/europe-2020-strategy_en
16. Слюсаренко К. В. Соціальна політика ЄС: сучасні виклики і перспективи / К. В. Слюсаренко, М. М. Садовенко // *Економічний аналіз* : зб. наук. пр. / Терноп. нац. екон. ун-т ; редкол. : О. В. Ярошук (голов. ред.) pages/files/eugs_review_web_13.pdf (Accessed 02 October 2017).
4. Terziev, V. and Dimitrova, P. (2017), "Social policy as an instrument of social development", *Universum: Jekonomika i jurisprudencija*, [Online], vol. 2 (35), available at: <http://7universum.com/ru/economy/archive/item/4244> (Accessed 07 October 2017).
5. Okladna, M.H. and Yakoviuk, I.V. (2016), *Sotsial'na polityka Yevropejs'koho Soiuzu: stanovlennia i rozvytok*, [Social policy of the European Union: formation and development], "Scientific Papers" Series, vol. 19, "Oberih", Kharkiv, Ukraine.
6. (1986), "Single European Act", available at: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/SingleEuropeanAct_Crest.pdf (Accessed 03 October 2017).
7. (1989), "Community Charter of the Fundamental Social Rights of Workers", available at: <http://www.eesc.europa.eu/resources/docs/community-charter--en.pdf> (Accessed 03 October 2017).
8. (1992) "Treaty of Maastricht on European Union", available at: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3Axy0026> (Accessed 03 October 2017).
9. (1994), "Opinion of the Economic and Social Committee on the White Paper on European Social Policy – A Way Forward for the Union", *Official Journal*, 31/12/1994, p. 0033, p. 397.
10. Krushyn'skyj, V.Yu. (2003), "The Amsterdam Treaty amending the Treaty on European Union and the United Kingdom", available at: Nvdau_2003_9_11.pdf (Accessed 03 October 2017).
11. (1997), "Treaty of Amsterdam Amending the Treaty on European Union, the Treaties Establishing the European Communities and Certain Related Acts", available at: <http://www.europarl.europa.eu/topics/treaty/pdf/amst-en.pdf> (Accessed 05 October 2017).
12. Vandembroucke, F. (2002), "Sustainable social justice and "Open Co-Ordination" in Europe", 28 January, available at: <https://www.researchgate.net/publication/301823597> (Accessed 05 October 2017).
13. Gorohovskaja, E.V. (2010), "The Lisbon Treaty of the Member States of the European Union in the light of the reform of the EU governance system: a general characteristic", *Al'manah mezhdunarodnogo prava*, vol. 2, pp. 176–183.
14. (2010), "Consolidated Versions of the Treaty on the European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union (2010 / C 83/01)", 30.3.2010 UA, *Ofitsijnyj visnyk Yevropejs'koho Soiuzu*, [Online], available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/file/text/40/f450346n12.pdf> (Accessed 05 October 2017).
15. "Europe 2020 Strategy", available at: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro-0/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-economic-governance-monitoring-prevention-correction/european-semester/framework/europe-2020-strategy_en (Accessed 11 October 2017).
16. Sliusarenko, K.V. and Sadovenko, M.M. (2017), "EU Social Policy: Modern Challenges and Prospects",

- та ін. – Тернопіль : Видав.-поліграф. центр Терноп. нац. екон. ун-ту "Екон. думка", 2017. – Т. 27. – № 1. – С. 80–90.
17. Regulation (EU) № 1303/2013 of the European Parliament and of the Council [Електронний ресурс] // Official Journal of the European Union. – L 347/320. – Режим доступу : http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2013.347.01.0320.01.ENG
 18. Regulation (EU) № 1304/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 on the European Social Fund and repealing Council Regulation (EC) №1081/2006 [Електронний ресурс] // Official Journal of the European Union. – L 347/470. – Режим доступу : http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2013.347.01.0470.01.ENG
 19. Decision of the European Parliament of 9 March 1994 on the regulations and general conditions governing the performance of the Ombudsman's duties : 94/262/ECSC, EC, Euratom / Official Journal L 113, 04/05/1994 P. 0015–0018.
 20. Vogiatzis N. The European Ombudsman and Good Administration in the European Union. European Administrative Governance / N. Vogiatzis. – Palgrave Macmillan UK. – 322 p.
 21. The European Code of Good Administrative Behaviour [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.ombudsman.europa.eu/en/resources/code.faces#/page/1>
 22. Strategy of the European Ombudsman – "Towards 2019" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.ombudsman.europa.eu/en/resources/strategy/strategy.faces>
 23. Annual Report 2016 : European Ombudsman [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.ombudsman.europa.eu/en/press/infographic.faces/en/51/html.bookmark>
- Ekonomichnyj analiz: zbirnyk naukovykh prats' Ternopil's'koho natsional'noho ekonomichnoho universytetu*, vol. 27, issue 1, pp. 80–90.
17. (2013), "Regulation (EU) № 1303/2013 of the European Parliament and of the Council", *Official Journal of the European Union*, [Online], L 347/320, available at: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2013.347.01.0320.01.ENG (Accessed 01 October 2017).
 18. (2013), "Regulation (EU) № 1304/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 on the European Social Fund and repealing Council Regulation (EC) №1081/2006", *Official Journal of the European Union*, [Online], L 347/470, available at: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2013.347.01.0470.01.ENG (Accessed 01 October 2017).
 19. (1994), "Decision of the European Parliament of 9 March 1994 on the regulations and general conditions governing the performance of the Ombudsman's duties: 94/262/ECSC, EC, Euratom", *Official Journal*, L 113, 04/05/1994, pp. 0015–0018.
 20. Vogiatzis, N. *The European Ombudsman and Good Administration in the European Union. European Administrative Governance*, Palgrave Macmillan, UK.
 21. "The European Code of Good Administrative Behaviour", available at: <https://www.ombudsman.europa.eu/en/resources/code.faces#/page/1> (Accessed 17 October 2017).
 22. "Strategy of the European Ombudsman – "Towards 2019", available at: <https://www.ombudsman.europa.eu/en/resources/strategy/strategy.faces> (Accessed 20 October 2017).
 23. "Annual Report 2016: European Ombudsman", available at: <https://www.ombudsman.europa.eu/en/press/infographic.faces/en/51/html.bookmark> (Accessed 16 October 2017).